

Я. Ю. Швидкий, здобувач кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

МІСЦЕ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті виявлено, що успішність і безпечність розвитку держави неможливі без чітко усвідомленого впливу цінності та зацікавленості населення у формуванні національної безпеки. Безумовно, проблеми, що наявні у сфері національної безпеки, не обмежені лише військовим, економічним, екологічним або інформаційним аспектами, а охоплюють майже всі рівні життя та діяльності населення України. З'ясовано сутність національної безпеки та проаналізовано основні нормативні акти щодо її забезпечення. Варто зауважити, що формування національної безпеки відбувається у межах відносин громадянина та держави, суспільства та держави, громадянина і суспільства. З огляду на це можна дійти висновку, що національна безпека характеризує внутрішні та міждержавні відносини, які є показником ефективності системи державної, правової та суспільної безпеки, прав і свобод кожного громадянина, самостійного розвитку, суверенітету держави від різноманітних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру. Визначено чинники впливу на процес впливу корупційних діянь. З'ясовано, що ключовими завданнями розбудови національної безпеки, на які варто звернути увагу на сучасному етапі розвитку нашої держави та внести відповідні зміни у стратегічні нормативні документи, є такі: впровадити комплексний підхід до протидії різного роду загроз широкого діапазону; налагодити ефективну взаємодію між усіма суб'єктами як державного, так і недержавного рівня у сфері протидії корупції; запровадити єдиний підхід для того, щоби виявляти, ідентифікувати та оцінювати загрози, підвищити рівень обізнаності кожної групи суб'єктів з особливостями її впливу у сфері протидії корупції; забезпечити безперервність процесу держуправління та формування бізнес-процесів, надати критично важливі послуги населенню; провести навчання, тренування, визначити порядок дій під час кризових моментів і після них для того, щоб забезпечити високий рівень готовності кожної групи суб'єктів; налагодити стійкі двосторонні канали комунікації між державними та місцевими органами влади та населенням у сфері протидії корупції тощо.

Ключові слова: корупція, корупційні діяння, корупційні злочини, протидія корупції, національна безпека.

Ya. Yu. Shvydkyi. Place of anti-corruption in the system of national security system

The article found that the success and security of the state's development are impossible without a clearly conscious influence of the value and interest of the population in the formation of national security. Certainly, the problems that exist in the field of national security are not limited to military, economic, environmental or information aspects, but cover almost all levels of life and activity of the population of Ukraine. The essence of national security is clarified and the main normative acts are analyzed. It is worth noting that the formation of national security occurs within the framework of relations between the citizen and the state, society and state, citizen and society. In view of this, it can be concluded that national security characterizes internal and interstate relations, which are an indicator of the effectiveness of the system of state, legal and social security, the rights and freedoms of every citizen, independent development, sovereignty of the state against various threats of internal and external character. Factors of influence on process of influence of corruption actions are determined. It has been found out that the key tasks of building national security, which should be addressed at the current stage of development of our country and to make corresponding changes in strategic normative documents, are: to introduce a comprehensive approach to counteracting various kinds of threats of a wide range; to establish effective interaction between all actors, both state and non-state level in the sphere of combating cor-

ruption; introduce a unified approach to identify, identify and evaluate threats, and to raise awareness among each group of entities about the specificities of its impact in the area of anti-corruption; to ensure continuity of the process of state administration and formation of business processes, to provide critical services to the population; conduct training, training, determine the course of action during and after a crisis, in order to ensure a high level of preparedness for each group of subjects; to establish stable bilateral channels of communication between state and local authorities and the population in the sphere of combating corruption, etc.

Key words: corruption, corruption, corruption crimes, counteraction to corruption, national security.

Постановка проблеми. Для системи підтримки нацбезпеки і процесу ухвалення рішень кожної держави особливого значення набуває втілення концептуальних політичних документів країни, передусім Стратегії національної безпеки. Завдяки таким документам висвітлюється система офіційного бачення того, які роль і місце повинна мати держава у сьогоднішніх світових реаліях, її національні цінності, інтереси й цілі, якими силами, засобами й способами мають попереджатися та знешкоджуватися зовнішні і внутрішні загрози. Відповідними законами визначаються організаційні основи та засади, за якими функціонує система підтримки національної безпеки, а вказані стратегічні документи своїми положеннями можуть окреслювати напрями розбудови або ж трансформації такої системи.

Водночас перетворення, через які проходить глобальне безпекове середовище, викликають потребу певним чином вдосконалити концептуальні підходи до підтримки національної безпеки з метою адекватно та ефективно реагувати щодо нових викликів і загроз, що має відобразитися й у змісті державних стратегічних документів відповідного типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти цієї сфери досліджували такі науковці, як: Л. Бобрицький, В. Горник, Є. Кобко, В. Лагодіна, М. Пірен, О. Резнікова, А. Собкарь та інші вчені. Однак, на нашу думку, сучасні реалії зумовлюють актуальність подальших досліджень ролі та місця протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки України.

Мета статті – з'ясувати місце протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Успішність і безпечність розвитку держави неможливі без чітко усвідомленого впливу цінності та зацікавленості населення у формуванні національної безпеки. Безумовно, проблеми, що наявні у сфері національної безпеки, не обмежені лише військовим, економічним, екологічним або інформаційним аспектами, а охоплюють майже всі рівні життя та діяльності населення України.

М. Пірен зазначає: «... невіддільною функцією кожної держави як суспільного утворення є створення виваженої, реально здійснимої, принципово правдивої, ефективно консолідуючої політики національної безпеки, яка покликана гарантувати для всіх її регіонів сприятливі умови для життя і продуктивної діяльності її громадян, державних інституцій, захищати життєво важливі інтереси людей, суспільства й держави загалом від зовнішніх і внутрішніх загроз. Національна безпека України є необхідною умовою збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей українського народу» [5].

А. Собкарь пропонує таке визначення досліджуваного поняття: «Національна безпека – це надзвичайно складна багаторівнева функціональна система, що відображає тісний взаємозв'язок і взаємозумовленість безпеки особистості та суспільства на всіх рівнях – від міжнародного до конкретного локального або регіонального. Проте всі рівні цієї системи повинні будуватися в узгодженні з принципом сталого розвитку. «Без безпеки немає стійкого розвитку і повна безпека виникає тільки під час сталого розвитку» [7].

Варто зауважити, що формування національної безпеки відбувається у межах відносин громадянина та держави, суспільства та держави, громадянина і суспільства. З огляду на це

можна дійти висновку, що національна безпека характеризує внутрішні та міждержавні відносини, які є показником ефективності системи державної, правової та суспільної безпеки, прав і свобод кожного громадянина, самостійного розвитку, суверенітету держави від різноманітних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру.

Необхідно розробити Стратегію національної безпеки, адже це визначено в українському законодавстві: до 2018 р. – у Законі України «Про основи національної безпеки України», зараз – у Законі України «Про національну безпеку України». Хоч у першому законодавчому акті не було встановлено чітких вимог щодо створення подібного документа, практично він містить визначення загроз національній безпеці, а також перелік пріоритетних напрямів і завдань для відповідної державної політики. Згідно зі світовою практикою має відбуватися періодичне оновлення таких стратегій, щоби було враховано те, як змінюється безпекове середовище.

Погоджуємося з О. Резніковою, що «... перша Стратегія національної безпеки України (далі – Стратегія) була прийнята в 2007 р. У документі визначався досить широкий спектр загроз національній безпеці, багато з яких залишаються актуальними й донині. Йдеться, зокрема, про невідповідність сектору безпеки України потребам суспільства, недостатню національну єдність і консолідацію суспільства, негативні зовнішні впливи на інформаційний простір, про тероризм тощо. Водночас завдання державної політики у сфері національної безпеки були визначені значною мірою декларативно, що не сприяло досягненню визначених цілей із подолання або мінімізації дії загроз» [6].

Попри те, що загрози і пріоритети держполітики в галузі нацбезпеки у своїй переважній більшості на початок 2014 р. не втратили актуальності, обставини в Україні щодо неї піддалися радикальним змінам – Російська Федерація (РФ) розпочала широкомасштабну агресію проти нашої країни. Необхідна була негайна реакція, адже треба було захистити національний суверенітет і територіальну цілісність країни, зберегти життя українців. Зважаючи на те, що Україна не мала і не має членства в жодному міжнародному військово-політичному союзі, необхідно було покладатися винятково на себе, а це зумовлювало потребу, відповідно, перерозподілити державні ресурси та переглянути пріоритети у національній безпеці і обороні.

В. Лагодіна підкреслює: «Проблема досягнення усталеної безпеки стояла перед народами у всі часи й не є новою. Актуальність безпеки постала одночасно з виникненням держави. Вона дотепер залишається найважливішою функцією кожної держави. Теоретико-методичні основи вирішення цього питання весь час перебувають на стадії свого вдосконалення в результаті складної структури національної безпеки як системного явища й високої динаміки її ускладнення» [4].

При цьому «говорячи про Україну сьогодні, то до актуальних загроз національній безпеці нашої держави слід віднести агресивні дії Російської Федерації, що чиняться для виснаження української економіки і підризу суспільно-політичної стабільності задля знищення Української держави і захоплення її території; неефективність системи гарантування національної безпеки і оборони України, корупція та неефективна система державного управління, економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення, загрози енергетичній безпеці, загрози інформаційній безпеці, загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів, загрози безпеці критичної інфраструктури, загрози екологічній безпеці тощо» [3].

У ст. 3 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» визначається, що РНБО України відповідно до однієї зі своїх функцій має координувати та контролювати діяльність виконавчих структур щодо галузі нацбезпеки і оборони у мирні часи, за обставин, коли запроваджено воєнний або надзвичайний стан і коли виникають кризові ситуації, що становлять загрозу для національної безпеки нашої країни.

Л. Бобрицький зазначає: «Роль Ради національної безпеки і оборони України як органу координації і контролю за діяльністю правоохоронних органів у сфері національної безпеки під час виявлення ними корупційних проявів ускладнюється декількома чинниками. Серед них можна виділити такі [1]: низький рівень довіри населення правоохоронним органам і неготовність до співпраці в подоланні корупційних проявів; недостатній професіоналізм правоохоронних органів щодо встановлення ефективного інформаційного зв'язку з населенням; низький рівень профілактичної роботи правоохоронних органів під час здійснення заходів із виявлення корупційних проявів; недостатність правового регулювання щодо контролю за процедурою перевірки заяв і повідомлень про злочини; потребу розвитку правового механізму координації та контролю за діяльністю правоохоронних органів із боку Ради національної безпеки і оборони України в боротьбі з корупцією».

Науковець В. Горник виділяє «... дві загальні перешкоди громадській участі у запобіганні корупції: спротив державних органів; недостатню мотивацію самих громадських організацій та громадян». У цьому зв'язку для підвищення ролі громадянського суспільства в антикорупційній діяльності автор рекомендує [2]: «... сформулювати і законодавчо закріпити принципи взаємодії органів державної влади та громадських організацій згідно з ідеологією партнерства; законодавчо закріпити право громадян на доступ до інформації про діяльність державних органів і визначити механізми такого доступу; передбачити законом право громадських організацій на участь у бюджетному процесі; запровадити антикорупційну освіту в школах, вищих навчальних закладах тощо; визначити фізичних та юридичних осіб, які можуть стати жертвами корупції, залучати їх для відстоювання інтересів перед владними структурами; сприяти становленню та розвитку незалежних ЗМІ тощо».

Ключовими завданнями розбудови національної безпеки, на які варто звернути увагу на сучасному етапі розвитку нашої держави та внести відповідні зміни у стратегічні нормативні документи, є такі:

- впровадити комплексний підхід до протидії різного роду загроз широкого діапазону;
- налагодити ефективну взаємодію між усіма суб'єктами як державного, так і недержавного рівня у сфері протидії корупції;
- запровадити єдиний підхід для того, щоб виявляти, ідентифікувати та оцінювати загрози, підвищити рівень обізнаності кожної групи суб'єктів з особливостями її впливу у сфері протидії корупції;
- забезпечити безперервність процесу держуправління та формування бізнес-процесів, надати критично важливі послуги населенню;
- провести навчання, тренування, визначити порядок дій під час кризових моментів і після них для того, щоб забезпечити високий рівень готовності кожної групи суб'єктів;
- налагодити стійкі двосторонні канали комунікації між державними та місцевими органами влади та населенням у сфері протидії корупції тощо.

Щоби врегулювати питання відповідальності за злочини корупційного характеру, потрібно дещо змінити чинне законодавство щодо того, як мають діяти правоохоронні органи в цьому контексті за низкою напрямів:

1) врахування світових норм у галузі відповідальності за правопорушення корупційного плану та інші злочини, що мають корупційний складник, зокрема, щодо тлумачення терміна «корупція», встановлення чітких меж між кримінальною, адміністративною, дисциплінарною, цивільно-правовою відповідальністю за прояви корупції, збільшення переліку суб'єктів корупційних злочинів, встановлення відповідальності юридичним особам;

2) здійснення системного та завершеного, концептуального обґрунтування антикорупційної законодавчої бази, що дасть змогу нівелювати наявні в ньому прогалини та колізії;

3) вдосконалення процедури притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення, зокрема збалансування засобів стосовно наведення доказів у межах справ щодо корупційних правопорушень між структурами, які проводять досудове слідство, та громадянами, яких підозрюють у корупційних діях;

4) створення єдиного механізму, який дасть змогу вести міжвідомчу статистику щодо того, як провадять діяльність судові та правоохоронні органи в галузі антикорупційної боротьби.

Співпраця між державою та громадянським суспільством щодо запобігання корупційним проявам є значимим фактором нацбезпеки. Зокрема, органам державної влади досить важливо діяти прозоро, щоби згуртувати суспільство, адже це зробить його стійкішим перед загальнонаціональними загрозами. Законодавча база для здійснення такої прозорої діяльності ґрунтується на законі про доступність інформації, в якому повинні міститися такі складники: презумпція відкритості; чітко визначені та перелічені винятки; способи здійснити доступ до даних; механізм, що забезпечує дієвий контроль.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, у системі підтримки національної безпеки є низка своїх складників, до яких зараховують виконання таких завдань: захищати державний суверенітет і територіальну цілісність; гарантувати конституційний лад; створювати умови для того, щоб уможливити політичну та економічну незалежність; забезпечувати громадський порядок; протидіяти злочинності та інше. Необхідно наголосити, що здійснення усіх зазначених дій займаються уповноважені на це органи, які згідно з власною компетенцією здійснюють втілення різних державних програм, положень, директив і міжнародних договорів, а також вітчизняних законодавчих норм. У всіх них є основне завдання, покладене на них державою, – надійно захищати національні інтереси, відповідно до чого відбувається створення належних умов для того, щоб кожна особистість, суспільство та держава могли стабільно розвиватися. Варто наголосити, що ця політика буде ефективною, якщо пріоритетними будуть несилові способи захищати національні інтереси та цінності.

Необхідно негайно вирішити проблему з координацією та контролем діяльності держструктур, що запобігають корупційним проявам і забезпечують інституційну протидію явищу корупції. Актуалізується необхідність створити спеціалізований антикорупційний орган, що займатиметься досудовими розслідуваннями та координацією дій у цій галузі. Тому до пріоритетних завдань держави, які покликані зміцнити національну безпеку, належать такі: створити дієву систему запобігання корупційним діям, розробити комплексні заходи для боротьби з явищем корупції, виявити та подолати всі його соціальні причини і наслідки, координувати взаємодію між правоохоронними органами і суспільними інститутами в антикорупційній боротьбі.

Список використаних джерел:

1. Бобрицький Л.В. Рада національної безпеки і оборони України як орган координації і контролю у боротьбі з корупцією. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. Вип. 20. С. 95–102.
2. Горник В.Г. Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : «Державне управління»*. 2018. Т. 29(68). № 3. С. 123–130.
3. Кобко Є.В. Система забезпечення національної безпеки України: елементи та характер їх реалізації в сучасних умовах. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 112–116.
4. Лагодіна В.О. Національна безпека як зміст і мета державної політики України. *Правова інформатика*. 2007. № 2(14). С. 69–76.

5. Пірен М.І. Політичні засади національної безпеки в системі регіонального управління. *Зб. наук. пр. Української академії державного управління при Президентові України* / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. Вип. 2. Ч. I. 380 с.

6. Резнікова О.О. Розробка Стратегії національної безпеки з урахуванням принципів національної стійкості. *Стратегічна панорама*. Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. № 2. С. 5–11.

7. Собакарь А.О., Нестерцова-Собакарь О.В. Категоріально-теоретичний вимір національної безпеки України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 107–111.

References:

1. Bobryts'kyj L.V. (2009), "Rada natsional'noi bezpeky i oborony Ukrainy iak orhan koordinatsii i kontroliu u borot'bi z koruptsiieiu" ["Security and Defense Council of Ukraine as a body of coordination and control in the fight against corruption"]. *Borot'ba z orhanizovanoiulo zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka) [Combating Organized Crime and Corruption (Theory and Practice)]*. Vol. 20. P. 95–102.

2. Hornyk V.H. (2018), "Derzhavne upravlinnia u sferi derzhavnoi bezpeky ta okhorony hromads'koho poriadku" ["Public administration in the field of public security and public order"]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriia : "Derzhavne upravlinnia" [Scientific notes of TNU Vernadsky. Series : Public Administration]*. T. 29 (68). № 3. P. 123–130.

3. Kobko Ye.V. (2018), "Systema zabezpechennia natsional'noi bezpeky Ukrainy: elementy ta kharakter ikh realizatsii v suchasnykh umovakh" ["The system of national security of Ukraine: elements and nature of their implementation in modern conditions"]. *Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav [Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs]*. № 4. P. 112–116.

4. Lahodina V.O. (2007), "Natsional'na bezpeka iak zmist i meta derzhavnoi Polityky ukrainy" ["National Security as the Content and Purpose of the State Policy of Ukraine"]. *Pravova informatyka [Legal Informatics]*. № 2(14). P. 69–76.

5. Piren M.I. (2000), "Politychni zasady natsional'noi bezpeky v systemi rehional'noho upravlinnia" ["Political principles of national security in the system of regional governance"]. Kyiv : Vyd-vo UADU. Vol. 2. Ch. I. 380 p.

6. Reznikova O. O. (2018), "Rozrobka Stratehii natsional'noi bezpeky z urakhuvanniam pryntsyypiv natsional'noi stijkosti. Stratehichna panorama" ["Development of the National Security Strategy taking into account the principles of national sustainability. Strategic panorama"]. *Natsional'nyj instytut stratehichnykh doslidzhen' [National Institute for Strategic Studies]*. № 2. P. 5–11.

7. Sobakar' A.O., Nestertsova-Sobakar' O.V. (2018), "Katehorial'no-teoretychnyj vymir natsional'noi bezpeky Ukrainy" ["Categorical-theoretical dimension of Ukraine's national security"]. *Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav [Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs]*. № 4. P. 107–111.